

שלוש הברכות האחרונות וברכת רצה

ברכות לד.

דאמר רבי חנינא: ראשונות – דומה לעבד שמסדר שבח לפני רבו, אמצעיות – דומה לעבד שמבקש פרס מרבו, אחרונות – דומה לעבד שקבל פרס מרבו ונפטר והולך לו.
רמב"ם הלכות תפילה פ"א ה"ד:

וכיון שראה עזרא ובית דינו כך עמדו ותקנו להם שמנה עשרה ברכות על הסדר: שלש ראשונות שבח לה' ושלש אחרונות הודיה, ואמצעיות יש בהן שאלת כל הדברים... לכל חפצי איש ואיש ולצרכי הציבור כולו.
רמב"ם הלכות תפילה פ"א ה"ב:

חיוב מצוה זו כך הוא שיהא אדם מתחנן ומתפלל בכל יום ומגיד שבחו של הקדוש ברוך הוא ואחר כך שואל צרכיו שהוא צריך להם בבקשה ובתחנון ואחר כך נותן שבח והודיה לה' על הטובה שהשפיע לו כל אחד לפי כחו.

ש"ת הרדב"ז (מכתב יד - אורח חיים, יורה דעה (חלק ח) סימן טו):

שאלת ממני ידיד נפשי, למה נקראו ג' אחרונות הודאה והלא אין בהם אלא ברכה אחת של הודאה, שהרי רצה [ה' אלהינו בעמד ישראל] שאלת צרכים הם... וכן שים שלום [וכו'] שאלה היא וטוב יהיה בעיניך לברך את עמך ישראל...?
תשובה: נקראו כולן הודאה על שם ברכת הודאה שהיא העיקר, תדע שתקנו בה כריעה בראשה ובסופה [ולפי] שהיא עיקר תקנו לה ברכה לפני ולאחריה כאשר עשו בקריאת שמע, כאילו היא ענין בפני עצמו, והברכה הראשונה היא שירצה וישמע לתפלתו, והיא כללות מה שהתפללנו כבר, [שהוא התפלה] במקום הקרבנות והברכה הראשונה כלל כל התפלה ואחר כך נותן הודאה שהוא עיקר, ואחר כך מתפלל על השלום לפי שהוא צריך לתת שלום כעבד הנפטר מרבו [כברכות ל"ד ע"א], וחזרתם בה שהוא כלי המחזיק את הכל, ולפי ששלשתן סדר אחד נקראו הודאה, וחשבינו להו כברכה אחת, ואם טעה חוזר לראש דהיינו רצה.

מגילה יח.

וכיון שבא דוד – באתה תפלה, שנאמר והביאותים אל הר קרשי ושמתים בבית תפלת. וכיון שבאת תפלה – באת עבודה שנאמר עולתיהם וזבחייהם לרצון על מזבחי. וכיון שבאת עבודה – באתה תודה, שנאמר זבח תודה יכבדנני. ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה – דכתיב וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשת החמאת והעלה והשלמים. – אימא קורם עבודה! – לא סלקא דעתך, דכתיב וירד מעשת החמאת וגו'. מי כתיב לעשות מעשת כתיב. – ולימרה אחר העבודה! – לא סלקא דעתך, דכתיב זבח תודה. – מאי חזית דסמכת אהאי, סמוך אהאי! – מסתברא,

עבודה והודאה חדא מילתא היא. ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים -
דכתיב ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. ברכה דהקדוש ברוך הוא - שלום,
שנאמר ה' יברך את עמו בשלום.

אבודרהם (ספר אבודרהם תקון התפלות ועניניהם):

וא"ת הלא ברצה ושים שלום מבקש הוא פרס מרבו כמו באמצעיות. וי"ל שאינו
דומה. כי אמצעיות הם צרכי האדם, וג' אחריו כולם כבוד הקדוש ברוך הוא כגון
העבודה שנעבדנו. וכן ההודאה זו היא כבודו וכן השלוי. ועוד כבוד הוא לרב
שהרבים צריכין לו.

מדרש (אוצר מדרשים (אייזנשטיין) עשרת הדברות. וכך בזוהר חדש א', לך לך. ועיין גם במנחות
ק.י.):

ומיכאל שר של ישראל הוא כהן גדול ועומד ומקריב עליו קרבן בכל יום ויום. ומה הם
הקרבנות שהוא מקריב, וכי כבשים הוא מקריב? אלא אמרו חכמים מיכאל שר של
ישראל הוא כהן גדול בשמים, ומיום שחרב ביהמ"ק שיבנה במהרה בימינו ובטלו
כהנים, הוא מקריב נשמתן של צדיקים עד שיבנה ביהמ"ק שאז מוריד הקדוש ברוך
הוא ביהמ"ק שבזבול לירושלם של מטה.

ארחות חיים (אורחות חיים חלק א הלכות תפלה. וכן כתב הטור בסימן ק"כ):

ואשי ישראל אף על פי שאין מקריבין עכשיו קרבן שהתפלות כנגד תמידין תקנום.
ועוד ראיתי במדרש כי מיכאל השר הגדול העומד על בני עמנו מקריב נשמתן של
צדיקים במזבח הבנוי למעלה כנגד הבנוי למטה וזה שאנו אומרים ואשי ישראל.

יומא כא:

חמשה דברים שהיו בין מקדש ראשון למקדש שני, ואלו הן: ארון וכפורת וכרובים,
אש, ושכינה, ורוח הקודש, ואורים ותומים.